

Центральноукраїнський національний технічний університет
Кафедра історії, археології, інформаційної та архівної справи

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з науково-педагогічної роботи

Андрій КИРИЧЕНКО

«30» серпня 2024 року

РОБОЧА ПРОГРАМА
АТЕСТАЦІЙНОГО ІСПИТУ

Рівень вищої освіти	перший (бакалаврський)
Галузь знань	03 Гуманітарні науки
Спеціальність	032 Історія та археологія
Освітня програма	Історія та археологія
Факультет	Економічний

2024 – 2025 навчальний рік

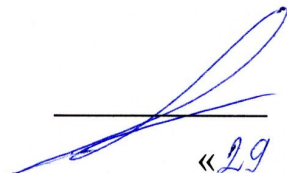
Робоча програма «Атестаційного іспиту»: для здобувачів першого освітнього рівня «бакалавр» спеціальності 032 «Історія та археологія».

Укладачі: Василь Орлик, завідувач кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи, доктор історичних наук, професор;
Олександр Бондаренко, професор кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи, доктор історичних наук, професор;
Світлана Орлик, професор кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи, доктор історичних наук, професор;
Микола Тупчієнко, доцент кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи, кандидат історичних наук, доцент;
Борис Шевченко, викладач кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи, директор Центральноукраїнського обласного краєзнавчого музею (м. Кропивницький).

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи.

Протокол № 1 від 29 серпня 2024 року.

Завідувач кафедри історії, археології,
інформаційної та архівної справи

Василь ОРЛИК
«29» серпня 2024 р.

Декан економічного факультету

Наталія ШАЛІМОВА
«29» серпня 2024 р.

Орлик В. М.
Бондаренко О. В.
Орлик С. В.
Тупчієнко М. В.
Шевченко Б. Л.
ЦНТУ, 2024 р.

ЗМІСТ

1. Пояснювальна записка	4
2. Критерії оцінювання	5
3. Зміст навчальних дисциплін, включених до програми проведення атестаційного іспиту здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти	9

1. Пояснювальна записка

Атестація здобувачів вищої освіти за освітньо-професійною програмою Історія та археологія першого рівня вищої освіти зі спеціальності 032 Історія та археологія галузі знань 03 Гуманітарні науки, здійснюється відповідно до Закону України «Про вищу освіту», стандарту вищої освіти за спеціальністю 032 Історія та археологія галузі знань 03 Гуманітарні науки, для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, освітньо-професійної програми Історія та археологія, навчального плану.

Технічне забезпечення атестації здобувачів вищої освіти за освітньо-професійною програмою Історія та археологія першого рівня вищої освіти зі спеціальності 032 Історія та археологія галузі знань 03 Гуманітарні науки забезпечується відповідно до положення про порядок організації освітнього процесу, контролю рівня знань та підсумкової атестації здобувачів вищої освіти із застосуванням дистанційних технологій навчання Центральноукраїнського національного технічного університету та програмою атестації здобувачів вищої освіти за освітньо-професійною програмою Історія та археологія першого рівня вищої освіти зі спеціальності 032 Історія та археологія галузі знань 03 Гуманітарні науки.

У відповідності до програми атестації здобувачів вищої освіти за освітньо-професійною програмою Історія та археологія формою атестації здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти є атестаційний

іспит за спеціальністю.

Мета проведення атестаційного іспиту за спеціальністю – перевірити на завершальному етапі навчання здобувачів вищої освіти рівень досягнення результатів навчання та сформованості програмних компетентностей, що визначені стандартом вищої освіти за спеціальністю 032 Історія та археологія та освітньо-професійною програмою Історія та археологія.

Для проведення атестації здобувачів вищої освіти створюється екзаменаційна комісія. Головою екзаменаційної комісії призначається фахівець, роботодавець (стейкхолдер), або провідний науковець в галузі Історія та археологія.

До проходження атестації допускаються здобувачі вищої освіти, які виконали повністю навчальний план першого (бакалаврського) рівня вищої освіти.

Атестація здійснюється у формі атестаційного іспиту

Складання здобувачем атестаційного іспиту з історії та археології передбачає оцінювання досягнення результатів навчання, визначених стандартом вищої освіти та освітньою програмою.

Програма атестаційного екзамену, екзаменаційні білети, варіанти завдань складаються науково-педагогічними працівниками кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи і затверджуються, за поданням кафедри, рішенням вченої ради факультету. На кожному екзаменаційному білеті проставляється номер протоколу засідання вченої ради факультету і дата затвердження. Білет скріплюється підписом Голови (заступника голови) вченої ради факультету.

2. Критерії оцінювання

Оцінювання результатів складання атестаційного екзамену здійснюється у порядку, передбаченому прийнятою в ЦНТУ системою оцінки та контролю знань:

- за національною (4-бальною) шкалою: відмінно; добре; задовільно; незадовільно.

- за 100-бальною шкалою: 90-100 балів – відмінно – відмінне виконання з незначними помилками (A);

82-89 балів – добре – вище середніх стандартів, але з деякими помилками (B);

74-81 бали – добре – загалом змістовна робота зі значними помилками (C);

64-73 бали – задовільно – чітко, але зі значними недоліками (D);

60-63 бали – достатньо – виконання відповідає мінімальним критеріям (E);

менше 60 балів – незадовільно (FX).

Виконання всіх завдань з атестаційного іспиту є обов'язковим. Незадовільна оцінка з одного із наданих завдань є підставою для виставлення загальної незадовільної оцінки за екзамен.

Здобувачам вищої освіти, які отримали позитивні оцінки за передбаченою програмою підготовки формами атестації, рішенням ЕК присуджується ступінь вищої освіти, присвоюється кваліфікація відповідно до отриманої спеціальності та видається диплом встановленого зразка. Рішення щодо видачі випускнику диплома з відзнакою приймається Екзаменаційною комісією за результатами атестації і з урахуванням усіх наданих до ЕК матеріалів. Умовами, за якими ЕК може прийняти рішення про видачу випускнику диплома з відзнакою, є:

- відсоток підсумкових оцінок «відмінно» (за національною шкалою оцінювання) з усіх навчальних дисциплін, курсової роботи та практик, з яких навчальним планам передбачено диференційоване оцінювання, складає не менше ніж 75% (рейтинг ЄКТС – А; 90-100 балів). Решта 25% з інших навчальних дисциплін, курсової роботи та практик, з яких навчальним планом передбачено диференційоване оцінювання, здобувачем вищої освіти отримані становить підсумкові оцінки не нижче «добре» (за національною шкалою оцінювання; рейтинг ЄКТС – В, С; 74 – 89 балів);

Якщо відповіді здобувача вищої освіти на атестаційному екзамені не відповідають вимогам стандартів і встановленим критеріям, здобувачу вищої освіти, за рішенням ЕК, виставляється оцінка «незадовільно» (0-59 балів).

Здобувач вищої освіти, який не склав атестаційний екзамен, наказом ректора, відраховується з університету, як такий що не пройшов атестацію. Йому видається академічна довідка встановленого зразка із зазначенням усіх підсумкових оцінок за термін навчання відповідно до програми певного рівня вищої освіти, а також результатів атестації, із зазначенням оцінок, які були отримані на кожному етапі атестації.

У випадку, якщо здобувач вищої освіти не з'явився на засідання ЕК з неповажних причин, у протоколі комісії зазначається, що він є неатестований у зв'язку з неявкою на засідання Екзаменаційної комісії.

Здобувачі вищої освіти, які неатестовані у затверджений для них термін і не склали атестаційний екзамен, мають право на повторну атестацію в наступний термін роботи екзаменаційної комісії протягом 3-х років після закінчення університету.

У випадку неявки здобувача вищої освіти на засідання ЕК з поважних причин, підтверджених відповідними документами, і перенесенням, за рішенням Голови ЕК, екзамену кваліфікаційної роботи на більш пізній термін, графік роботи ЕК може бути подовжений до кінця календарного року.

Компетентності та результати навчання.

Перелік компетентностей випускника

Інтегральна компетентність	Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми історії та археології у процесі професійної діяльності або навчання, що передбачає застосування теорій і методів гуманітарних та соціальних наук та характеризується комплексністю і невизначеністю умов.
Загальні компетентності (ЗК)	<p>ЗК 1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.</p> <p>ЗК 2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.</p> <p>ЗК 3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.</p> <p>ЗК 4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.</p> <p>ЗК 5. Здатність спілкуватися іноземною мовою.</p> <p>ЗК 6. Здатність до пошуку та аналізу інформації з різних джерел.</p> <p>ЗК 7. Здатність виявляти, ставити та розв'язувати проблеми.</p> <p>ЗК 8. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.</p> <p>ЗК 9. Здатність бути критичним і самокритичним.</p> <p>ЗК 10. Здатність працювати в команді.</p> <p>ЗК 11. Здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких інших проявів недоброчесності</p> <p>ЗК 12. Знання законодавчих, нормативно-правових, інженерно-технічних та санітарно-гігієнічних основ забезпечення безпечної діяльності.</p>
Спеціальні компетентності (СК)	<p>СК 1. Усвідомлення взаємозв'язку між фактами, подіями, явищами і процесами в минулому та сучасності.</p> <p>СК 2. Усвідомлення відмінностей в історіографічних поглядах різних періодів та в різних контекстах.</p> <p>СК 3. Усвідомлення соціальних функцій історика, розуміння можливості використання історії для досягнення політичних цілей, в тому числі наслідків</p>

	<p>зловживання історією.</p> <p>СК 4. Здатність використовувати у професійній діяльності наукові праці та інформаційно-довідкові видання (бібліографічні довідники, путівники до архівних фондів, архівні описи тощо), сучасні інформаційно-пошукові системи.</p> <p>СК 5. Здатність відшукувати необхідні для освітньої та наукової діяльності історичні джерела (архівні та опубліковані документи, етнографічні, картографічні матеріали, музейні експонати, археологічні артефакти і т. п.).</p> <p>СК 6. Здатність використовувати релевантні методи опрацювання історичних та археологічних джерел, зокрема інструментарій спеціальних історичних дисциплін, а також сучасні інформаційні технології для обробки історичних даних.</p> <p>СК 7. Здатність використовувати фахові знання та професійні навички для виявлення, охорони та популяризації історико- культурної спадщини.</p> <p>СК 8 Здатність використовувати у фаховій діяльності знання гуманітарних та соціальних наук, вміння аналізувати, оцінювати і прогнозувати політичні, економічні, культурні й соціальні події та явища.</p> <p>СК 9. Здатність працювати з історичними текстами і документами, коментувати, анотувати їх відповідно до певних критеріїв; презентувати і обговорювати результати наукових досліджень.</p> <p>СК 10. Здатність вільно оперувати спеціальною термінологією.</p> <p>СК 11. Здатність здійснювати та організовувати археологічну діяльність.</p> <p>СК 12. Здатність робити відбір та прийняття на збереження артефактів і документів у відповідності до нормативів, організовувати археографічну діяльність, роботу в архівах та музеях, державних наукових та науково-дослідних установах у відповідності з прийнятими правилами та нормами.</p> <p>СК 13. Здатність використовувати у фаховій діяльності знання у сфері економічних аспектів історичного розвитку, нумізматики та історії грошового обігу.</p>
Програмні результати навчання	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Знати найважливіші факти історичного минулого українського народу і історії людства загалом, а також мати більш глибокі знання про певний історичний період або проблему. 2. Розуміти контекст і причини відповідних історичних подій та 	

використовувати ці знання у професійній діяльності.

3. Знати основні підходи до вивчення вітчизняної та світової історії, принципи і методи історичного пізнання, основні типи і види історичних джерел.
4. Володіти понятійно-категоріальним апаратом історичної науки, професійно оперувати науковими термінами, прийнятими у фаховому середовищі.
5. Вміти працювати з письмовими, речовими, етнографічними, усними, архівними та іншими історичними джерелами.
6. Виявляти взаємозв'язки між процесами у минулому та на сучасному етапі, аналізувати суспільні процеси в історії України у контексті європейської та світової історії.
7. Розуміти і виявляти відмінності в історіописанні, поглядах на минуле представників різних епох та у різних контекстах.
8. Брати участь у плануванні та виконанні наукових досліджень у сфері історії, презентувати результати досліджень, аргументувати висновки.
9. Мати навички організації практичного вирішення питань історичної пам'яті та охорони матеріальної й нематеріальної культурної спадщини України.
10. Застосовувати сучасні методики у процесі популяризації історії та археології, а також здійсненні різних видів педагогічної діяльності.
11. Здійснювати аналіз ситуацій з урахуванням історичного контексту та/або історичних передумов.
12. Здійснювати комунікацію з професійних питань з представниками наукових, громадських, релігійних і національно-культурних організацій і спільнот.
13. Розуміти загальні та специфічні риси історичного розвитку різних регіонів України, Європи та світу, фактори, що зумовлюють різноманіття культур та національних спільнот, ефективно співпрацювати з носіями різних історичних та культурних цінностей.
14. Вміти акумулювати та поширювати кращий досвід професійної діяльності, інтегрувати досягнення інших наук для вирішення актуальних проблем історії та археології.
15. Вміти використовувати знання у сфері економічних аспектів історичного розвитку, нумізматики та історії грошового обігу.
16. Ідентифікувати, аналізувати та досліджувати небезпечні чинники природного та техногенного середовищ. Вміти обґрунтовано вибирати пристрої, системи і методи відповідно до майбутнього профілю роботи з попередження виникнення надзвичайних ситуацій, локалізації та ліквідації їхніх наслідків.
17. Знати основи запобігання корупції, суспільної та академічної доброчесності на рівні, необхідному для формування нетерпимості до корупції та проявів недоброчесної поведінки серед здобувачів освіти та вміти застосовувати їх в професійній діяльності.

3. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН, ВКЛЮЧЕНИХ ДО ПРОГРАМИ ПРОВЕДЕННЯ АТЕСТАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ ЗДОБУВАЧІВ ПЕРШОГО (БАКАЛАВРСЬКОГО) РІВНЯ

ВИЩОЇ ОСВІТИ

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Предмет, метод і завдання археології. Археологія як частина історичної науки. Виробіток методики дослідження археологічних пам'яток. Вироблення археологічної періодизації і хронології, співвідношення між ними. Археологічна термінологія. Історія розвитку науки. Археологічна наука в Україні, на Кіровоградщині

Стародавній кам'яний вік (палеоліт).

Періодизація палеоліту. Питання походження людини. Техніко – господарські здобутки нижнього палеоліту. Виготовлення знарядь праці. Техніка обробітки каменю. Господарські заняття. Форми соціальної організації. Зледеніння, їх вплив на характер господарської діяльності людей. Верхній палеоліт. Зміни в фізичній будові людини. Зміни в господарській діяльності. Значення винайдення вогню. Духовне життя. Основні стоянки раннього і пізнього палеоліту України. Кіровоградщини.

Середня та пізня доба кам'яного віку

України (мезоліт і неоліт). Основні техніко – господарські досягнення доби мезоліту. Винайдення луку і стріл, приручення тварин. Зміни в соціальній організації. Нолітичні зміни в техніці обробітки каменю. Перехід від привласнювальних до відтворюючих форм господарства, поява кераміки і ткацтва. Основні культури доби неоліту в Україні.

Доба палеометалу.

Енеолітичні культури в Україні. Значення освоєння металів. Суспільно – економічний розвиток племен трипільської культури. Питання хронології. Розвиток світогляду. Проблемні питання (походження, домобудівництво, міста, контакти, знищення культури). Найголовніші пам'ятки в Україні. Ямна культура. Господарство. Поховальний обряд. Антропологічний тип. Середньостогівська культура. Господарство. Рівень розвитку металургії. Особливості кераміки, зовнішні контакти; спадкоємці середньостогівської культури. Найголовніші пам'ятки України. Кіровоградщина.

Доба бронзи.

Рівень розвитку і технологія бронзоливарного виробництва в Україні: катакомбна, багатоваликової кераміки, сабатинівська, білогрудівська, білозерська, бондарихінська. Час і територія їх існування, особливості

розвитку, зовнішні контакти, історичне значення. Найголовніші пам'ятки України. Питання етносу.

Ранній залізний вік на території України.

Значення відкриття заліза. Передскіфський період: чорномська і кіммерійська культури. Скіфо – сарматський період в історії України. Скіфо – сарматські пам'ятки на території Кіровоградщини. Значення розкопок Мельгуновського кургана в 1763р.

Античні міста Північного Причорномор'я: Ольвія, Херсонес, Пантикапей (Боспорське царство). Причини грецької колонізації та її напрямки. Заснування грецьких колоній в Північному Причорномор'ї, стосунки з місцевим населенням. Особливості розвитку економіки та державного устрою. Політична історія. Найголовніші археологічні пам'ятки. Значення стосунків з грецькими колоністами в історії розвитку місцевого населення.

Раньофеодальні утворення на території України.

Хазарський каганат і салтово – маяцька культура. Відкриття пам'яток салтівської культури, їх дослідження і співставлення з історично відомими хазарами. Особливості політичної історії, розвиток економіки, матеріальна культура, стосунки з державою К.Русь. Проблеми вивчення культури хазар. Зруйнування Хазарського каганату в середині Хст.

Археологічні пам'ятки стародавніх слов'ян

Питання походження слов'ян. Міграційна та автохтонна теорії. Пам'ятки слов'ян Подніпров'я. Черняхівська і зарубинцька культури, їх відкриття В.В. Хвойко наприкінці ХІХст. Розвиток економіки, домобудівництво, зовнішні зв'язки, поховальний обряд, питання етнічної приналежності. Пам'ятки черняхівської культури в Україні і на Кіровоградщині.

Східнослов'янські племена та їх державні утворення.

Державне утворення Аскольда і Дира. Поява норманнів. Утворення держави К.Русь з центром в м.Київі. Особливості розвитку економіки, політичне життя. Міжнародні стосунки. Зміцнення держави за Володимира Святославича, Ярослава Мудрого, Володимира Мономаха. Феодальна роздрібленість. Кочовики Х – ХІІст. Поява татаро – монгол. Галицько-Волинське князівство. Данило Галицький. Розпад К. Русі.

Кочовики Півдня України Х – ХІІІст.

Відкриття кочівницьких пам'яток наприкінці ХІХст. Активізація досліджень на поч. ХХст. зокрема – в 50 – 60 рр. Два періоди в історії існування кочовиків у південно – українських степах, їх стосуєки з державою К.Русь. Археологічні пам'ятки печенігів і половців. Найвизначніші пам'ятки в Україні (в т.ч.

Чингульський курган) і на Кіровоградщині.

Гене́за державності у східних слов'ян.

Слов'яни та їхні сусіди у IV – VII ст. Анти і склавини: розселення, особливості племінної організації, матеріальна і духовна культура. Племінний союз антів (IV—VII ст. н.е.) та імперія гунів. Велике переселення народів і слов'яни.

Історичні передумови утворення Києво-Руської держави.

Східні слов'яни у VIII – IX ст. Полянське племінне княжіння та його провідна роль в державотворенні східних слов'ян. Київ – центр політичної, економічної та етнокультурної консолідації східнослов'янських племінних союзів.

Виникнення Київської держави – Русі.

Проблема походження та співправління Аскольда та Дири. Візантійський напрям зовнішньої політики. Теорії походження Русі: болгарська, хозарська, кельтська та їхня оцінка в історіографії. Норманська та антинорманська теорії походження державності у східних слов'ян. Походження і значення терміну «Русь».

Політична історія та соціально-економічний розвиток Русі (кінець IX – ост. третина X ст.).

Початок володарювання династії Рюриковичів: дискусійність проблеми. Основні етапи територіальних змін східнослов'янської поліетнічної держави «Руська земля» у IX – X ст. Формування її політичної структури. Русь за перших Рюриковичів: основні напрямки внутрішньої і зовнішньої політики.

Піднесення та розквіт Русі (кінець X – середина XI ст.).

Реформаторська діяльність Володимира Великого: адміністративна, військова, правова реформи. Утвердження християнства на Русі та історичне значення його прийняття. Зовнішня політика Володимира Великого. Розбудова держави, посилення внутрішніх зв'язків та єдності земель за княжіння Ярослава Мудрого. «Руська правда» як історичне джерело та пам'ятка. Європейський вектор зовнішньої політики. Розвиток освіти і культури.

Русь в другій половині XI – першій третині XII ст.

Політичне життя у Київській державі у 60-70-х рр. XI ст. Відновлення єдності давньоруських земель та піднесення міжнародного авторитету Київської держави. Боротьба з половцями. Оцінка діяльності Володимира Мономаха в історіографії. Збереження політичної єдності руських земель в період князювання Мстислава та основні аспекти його політики.

Русь в період роздробленості.

Причини роздроблення Київської держави: політичні, економічні, етнічні. Роздробленість як історичне явище і закономірний етап розвитку феодальної держави. Перетворення давньоруської монархії на федерацію князівств. Місце Києва й Київської землі в системі розрізнених князівств у XII-XIII ст.

Утворення Галицько-Волинської держави.

Передумови утворення Галицько-Волинської держави. Державотворча діяльність Романа Мстиславича. Сучасні інтерпретації термінів: «Галицько-Волинське князівство», «Галицько-Волинська держава», «Галицько-Волинська Русь», «Руське королівство».

Державницька діяльність Данила Романовича.

Його внутрішня та зовнішня політика. Боротьба з боярською опозицією. Розширення меж князівства. Боротьба Галицько-Волинської держави з іноземними навалами та внутрішньою опозицією. Руське королівство Данила Романовича. Взаємини з Золотою Ордою і Римською курією, коронація Данила Романовича.

«Данилова спадщина»: розподіл і збереження.

Занепад Галицько-Волинської держави. Поділ земель Галичини й Волині після смерті Данила Романовича. Королівство руське на початку XIV ст. Занепад Галицько-Волинської держави (1325–1349 рр.)

Державно-політичні й суспільні відносини та соціально-економічний розвиток в Києво-Руській та в Галицько-Волинській державах.

Політичний устрій Русі і Галицько-Волинської держави: порівняльна характеристика. Станово-класова структура. Роль боярства в суспільно-політичному житті обох держав. Церква в політичній системі Русі та Галицько-Волинської держави. Внутрішня та зовнішня торгівля. Міста. Розвиток ремесел.

Утворення поліетнічної литовсько-українсько-білоруської держави.

Великий князь литовський, його статус і владні повноваження. Місцеві органи управління, їхній склад та компетенція. Особливості статусу українських земель у складі Великого князівства.

Соціально-економічні процеси на українських землях у складі Великого князівства Литовського у другій половині XIV – XV ст. та його особливості.

Зміни в соціально-економічному житті. Від стагнації до відродження економічного життя. Розвиток торгівлі, ремесел, промислів.

Інкорпорація українських земель до складу іноземних державних утворень.

Кримське ханство. Захоплення Галичини і Західної Волині Польським королівством. Включення Буковини до складу Молдавського князівства. Закарпаття під владою Угорщини. Кримське ханство: особливості соціально-економічного та політичного розвитку.

Українські землі у складі Речі Посполитої.

Люблінська унія 1569р. та утворення Речі Посполитої. Соціально-економічний розвиток українських земель у другій половині XVI - початку XVII ст. Культурно-освітнє та церковно-релігійне життя України Берестейський собор 1596 р. та проголошення церковної унії.

Початки козацької ери української історії (друга половина XV – початок XVI ст.)

Виникнення українського козацтва, формування його станових ознак. Колонізація українських земель Наддніпрянщини. Запорозька Січ. Формування суспільно-політичного устрою Запорозької Січі. Козацька адміністрація.

Козацькі війни (повстання) кінця XVI – XVII ст.

Козацькі війни (повстання) кінця XVI ст. та їхні причини (1591-1596 рр.) (під проводом Криштофа Косинського, Северина Наливайка, Матвія Шаули та Григорія Лободи). Військово-політична активність козацтва у першій чверті

XVII ст. за гетьманування Петра Конашевича-Сагайдачного (з перервами 1614-1622). Козацькі повстання 20-30-х років XVII ст.

Українська національна революція 1648-1654 рр.

Становлення української державності наприкінці 1640 –1650-х рр.

Причини, характер національної революції. Богдан Хмельницький. Перемоги козацького повстання 1648 р. Розгортання революції та еволюція програмних вимог її лідерів. Становлення української державності. Внутрішня і зовнішня політика гетьманської адміністрації. Воєнні дії проти шляхетської Польщі у 1649-1653 рр. Зборівський мир (18 серпня 1649р.), Білоцерківський мирний договір (18 вересня 1651 р.). Переяславська рада і московський (україно-російський) договір 1654 р. Зміцнення Української держави та боротьба за соборність українських земель у середині - другій половині 1650-х рр.

Україна у другій половині XVII ст. (Громадянська війна та іноземна інтервенція. Боротьба козацтва за возз'єднання України).

Ліквідація спадкового гетьманату. Основні напрями політики уряду І. Виговського. Укладення Гадяцького договору. Українсько-російська війна 1658-1659рр. та новий Переяславський договір 1659 р. Розпад козацької України на два Гетьманати (Лівобережний і Правобережний) та розгортання громадянської війни. Прихід до влади у Правобережжі П. Дорошенка та його заходи щодо возз'єднання українських земель. Московсько-польсько-турецькі війни за Правобережжя. Загибель Правобережного гетьманату.

Україна за гетьманування І. Самойловича та І. Мазепи (XVII- початок XVIII ст.)

Лівобережна Україна в роки стабілізації: гетьманування Івана Самойловича та Івана Мазепи. Антипольське повстання на Правобережжі 1702-1704 рр. Боротьба за об'єднання України. Економічні та гуманітарні наслідки від втягненім України в Північну війну 1700-1721 рр. Військово-політичний союз гетьмана Івана Мазепи зі Швецією 1708 р.

Україна за гетьманування Пилипа Орлика, Івана Скоропадського, Павла Полуботка, Данила Апостола.

Українська політична еміграція в боротьбі з Москвою. Конституція 1710 р. Гетьманат після Полтавської катастрофи 1709 р. Гетьманування І. Скоропадського на Лівобережжі. Запорозька Січ під зверхністю кримського хана. Наступ уряду Петра I на автономію Гетьманату (створення Малоросійської колегії). Боротьба гетьмана П. Полуботка за збереження української державності. Перша реставрація гетьманства. Державна діяльність гетьмана Д. Апостола. Нова Січ.

Гетьманщина 1734-1768 рр. Ліквідація Запорозької Січі 1775 р.

Правління гетьманського уряду. Україна в часи російсько-турецької війни 1735-1739 рр. Друга реставрація гетьманства. Державні реформи гетьмана Кирила Розумовського. Скасування гетьманства 1764 р. та включення Лівобережної України до складу Російської імперії. Ліквідація Запорозької Січі 1775 р. Останній кошовий Петро Калнишевський.

Соціально-економічне становище та національно-визвольні рухи на Правобережжі та в Західній Україні (кінець XVII – XVIII ст.)

Соціально-політична ситуація на Правобережній Україні. Опришкінство. Верланівщина 1734-1738 рр. та на Правобережній Україні. Загострення релігійного питання. Гайдамацький рух початку 1750-х років, коліївщина 1768р.

Розвиток української культури, науки та освіти козацької доби
Архітектура та образотворче мистецтво. Розвиток науки та літератури. Розвиток освіти.

Україна у складі Російської та Габсбурзької імперій.

Остаточна інкорпорація Гетьманщини та Слобожанщини до складу Російської імперії. Зміни в адміністративному і соціальному устрої Правобережної України. Господарське освоєння земель Південної України.

Запорозьке козацтво після ліквідації Січі. Створення на західноукраїнських землях "Королівства Галиції та Лодомерії". Історичний розвиток Буковини. Історичний розвиток Закарпаття - "Угорської України".

Культурно-національне відродження в Україні кін. XVIII – поч. XX ст.
Дворянська опозиція. Декабристський рух в Україні. Форми народного соціального протесту. Початки культурно-національного відродження. Діяльність Кирило-Мефодіївського братства. Особливості національно-культурного відродження Галичини. Рух "будителів" у Закарпатській Україні. Українська мова як фактор культурно-національного відродження.

Соціально-економічний розвиток українських земель у складі Російської та Австрійської (Австро-Угорської) імперій наприкінці XVIII – на початку XX ст.

Промисловий переворот у Наддніпрянській Україні. Реформи 60-70-х рр. XIX ст.: селянська, земська, судова, фінансова, військова та їх історико-політичне значення. Реформа цензури. Столипінська аграрна реформа 1906р. та розвиток банківсько-кредитної системи у Наддніпрянській Україні.

Революція 1848 р. та початок модернізаційних процесів на західноукраїнських землях. Революція 1848 р. та аграрна реформа. Промисловий переворот. Банки і кредит на західноукраїнських землях.

Політизація національного руху в Україні (друга пол. XIX ст.).

Революція поч. XX ст. як фактор політичної модернізації.

Народництво в Україні (друга половина XIX ст.). Становлення громадівського руху в Україні. Формування масової національної свідомості в Наддніпрянській Україні. Перші політичні партії. Революція поч. XX ст. як фактор політичної модернізації.

Україна в роки Першої світової війни.

Причини і характер Першої світової війни. Воєнні дії на території України. Створення легіону українських Січових стрільців (легіон УСС) у Східній Галичині. Окупаційна політика уряду Російської імперії під час окупації Східної Галичини та Буковини (1914-1917 рр.). Наростання господарської розрухи та політичної кризи в Російській імперії.

Українська революція: доба Центральної Ради.

Історіографія проблеми. Партії і рухи загальноросійські та українські, їх програми і тактика. Реорганізація системи управління на Україні Створення

Центральної Ради, її соціальна база, програма, тактика. Універсали ЦР. Участь України в переговорах у Брест-Литовську. Підписання представниками Центральної Ради договорів з Німеччиною, Австро-Угорщиною, Туреччиною і Болгарією. Економічна угода Центральної Ради з Німеччиною і Австро-Угорщиною. Вступ німецьких та австро-угорських військ на територію України.

Гетьманський режим.

Доба Гетьманату. Уряд гетьмана П. Скоропадського, його склад, внутрішня і зовнішня політика. Створення міжпартійного блоку – Українського Національно-Державного Союзу, його склад, завдання і діяльність. Розгортання повстансько-партизанської боротьби проти воєнного режиму і гетьманської влади. I з'їзд КП/б/У і утворення Компартії України. Кінець Гетьманату

Період Директорії.

Історіографія проблеми. Прихід до влади Директорії. Внутрішня і зовнішня політика. Створення УАПЦ. Акт злуки УНР і ЗУНР 22 січня 1919 р. та його значення. Другий наступ 9 більшовиків на Україну. Зміцнення Радянської влади на Україні в 1919 р. Декларація Радянського уряду від 25 січня 1919 р. Перша Радянська Конституція України. Г. Петровський. Боротьба Директорії та УГА проти Радянської влади. Розпад Директорії.

Культурне і духовне життя в Україні в 1917 - 1921 рр.

Нові тенденції та чинники розвитку культури в 1917 - 1921 рр. Культурні здобутки українських урядів в освітній політиці. Культурно-освітня діяльність громадських організацій. Подвижництво творців та діячів культури, їх внесок у вітчизняну й світову культуру. Діяльність більшовиків у сфері культури. Релігійне життя. Наш край у 1900 - 1921-х роках

Західноукраїнська народна республіка

Гуцульська і Лемківська республіки. Уряд УНР у вигнанні. Національно-визвольний рух на західноукраїнських землях і боротьба за возз'єднання. Проголошення Західноукраїнської Народної Республіки /ЗУНР/. Політичні перетворення в Західній Україні.

Україна в складі СРСР у 1920 роках.

Ризький мирний договір. Окупація Північної Буковини Румунією, Закарпаття Чехословаччиною, Східної Галичини Польщею. Перехід до нової економічної політики. Голод 1921 - 1922 рр. на Україні. Міжнародна допомога голодуючим. Утворення СРСР. Союзний договір 1922 р. і його основні положення Перша Конституція СРСР. IX Всеукраїнський з'їзд Рад. Українізація державних, партійних і громадських установ, утворення національних сільрад і районів. Відбудова народного господарства на засадах непу.

Змістовий модуль 2.

Сталінська модернізація радянської України

Здійснення індустріалізації: цілі, методи, труднощі, соціально-економічні наслідки. Згортання непу у 1927 - 1929 рр. Адміністративно-командна система та її вплив на економічне і духовне життя країни. Сільське господарство України в кінці 1920 рр. Концепції його реорганізації. Колективізація селянства і ставлення до неї різних верств українського села. Причини, наслідки та

національно-політичні аспекти голодомору 1932 - 1933 рр. Соціально-економічні і політичні наслідки колективізації. Політичні процеси на Україні в 1920 - 30 рр. Західноукраїнська еміграція в УРСР та її доля. Україна напередодні Другої світової війни.

Західноукраїнські землі в 1920 - 1930 роках.

Культура і церква в Україні в 1920 - 1930 роках Соціально-економічне і політичне становища західноукраїнських земель у складі Польщі. Національно-визвольний рух. С. Бандера, А. Мельник. Митрополит А. Шептицький. Взаємини ГКЦ і українського націоналістичного руху. Становище українців у складі Румунії: політика румунізації, діяльність українських політичних партій. Автономія Закарпаття в Чехословаччині - "Підкарпатська Русь". Мюнхенська угода. Вибори до сейму Карпатської України і проголошення її незалежності 15 березня 1939 р. Карпатська Січ. Окупація Закарпаття Угорщиною. Політика українізації навчальних закладів та культурно-освітніх установ. Створення Української автокефальної церкви.

Україна в роки Другої світової війни (1939 – 1945 рр.).

Історіографія та джерела теми. Причини Другої світової війни. Пакт про ненапад між СРСР і фашистською Німеччиною. Таємний протокол до пакту про розподіл сфер впливу на українських землях. Загострення німецько-польських відносин. Напад фашистської Німеччини на СРСР. Україна у плані "Барбаросса". Прикордонні битви в Західній Україні. Оборона Києва, Одеси, Севастополя. Керченсько-Феодосійська операція. Встановлення німецько-фашистського «нового порядку». Управління окупованими територіями. Геноцид народів України. Рух опору фашистським загарбникам. Підпільні організації і партизанські загони. Звільнення України від німецько-фашистських окупантів. Втрати України в роки Другої світової війни. Завершення Другої світової війни.

Післявоєнний період в Україні: виклики, відбудова та трансформації (1945–1953 роки).

Історіографія та джерела теми. Геополітичні наслідки Другої світової війни. Повоєнне визначення кордонів та зміни у складі населення. Україна – одна із фундаторів ООН. Відбудова промисловості і сільського господарства. Голод в Україні 1946 - 1947 рр. Колективізація в західних областях республіки, її особливості. Проблеми розвитку народного господарства України в середині 1950-х років. Постанови 1946 - 1948 рр. з питань літератури та мистецтва. Початок десталінізації. Вхідження Криму до складу України. Репресивні дії радянських каральних органів, депортація населення західних областей України.

Україна в період десталінізації. Відлига (1953 - 1964 рр.).

Історіографія та джерела теми. Смерть Сталіна і зміни в офіційній політиці радянського керівництва. М. Хрущов та перші кроки до лібералізації суспільно-політичного життя в Україні. Хрущовські реформи: реформування управління промисловістю, утворення раднаргоспів, заходи щодо розвитку сільського господарства. Суперечливі процеси в освіті та науці. Національно-культурне

відродження. «Шестидесятники» Україна на міжнародній арені. Усунення від влади М. Хрущова.

Україна в період застою і кризи радянського суспільства (1964 – 1985 рр.).

Історіографія та джерела теми. Л. Брежнєв і Україна. Компартійно-радянська номенклатура України у відносинах з центром. Реформа Лібермана-Косигіна 1965 р. Криза комуністичної ідеології. Концепція «розвинутого соціалізму». Конституція СРСР 1977 р. і УРСР 1978 р. Дисидентський рух в Україні. Правозахисний рух. Українська Гельсінська група. Україна і «холодна» війна. Нарощення військово-промислового комплексу. Посилення бюрократичного апарату. Перебудовчі процеси середини 1980-х рр. та їх вплив на Україну. Переростання перебудови в антикомуністичну демократичну революцію.

Україна в період перебудови і незалежності (1985 – 1991)

Активізація українського національно-визвольного руху. Неформальні громадські об'єднання. Екологічна криза. Поняття «гласності». Послаблення цензури. Відновлення Української Гельсінської спілки. Товариство української мови ім. Тараса Шевченка. Формування Народного Руху України. Виникнення багатопартійності. Вибори до Верховної Ради УРСР та органів самоврядування в квітні 1990 року. Декларація про державний суверенітет України 16 липня 1990 р. Акт проголошення незалежності України. 24 серпня 1991р. Всеукраїнський референдум 1 грудня та його наслідки. Утворення СНД.

Україна в умовах незалежності (1991 – 2000 рр.).

Визнання незалежної України міжнародним співтовариством. Досягнення та прорахунки (1991- перша половина 1994 р.). Економічна криза. Новий соціально-економічний реформаційний курс та його наслідки. Становлення владних структур. Конституція України 28 червня 1996 р. та її особливості. Зовнішня політика незалежної України: формування концепції зовнішньополітичного курсу. Діяльність України в ООН. Участь України у миротворчих операціях. Співробітництво з міжнародними економічними та політичними організаціями. Розвиток культури України за доби незалежності.

Державотворчі процеси в умовах незалежності.

Державотворчі процеси: особливості розбудови законодавчої, виконавчої та судової влади в Україні. Спроби реформування економіки. Роздержавлення, приватизація та фінансова система України. Соціальне та економічне становище населення. Основні тенденції розвитку економіки в другій половині 90-х років.. Здійснення аграрної реформи. Включення населення у ринкові відносини. Кроки до інтеграції української економіки у європейський та світовий економічний простір. Демографічні зміни. Соціальна диференціація суспільства. Міжнаціональні відносини. Основні принципи зовнішньої політики незалежної України. Ядерне роззброєння. Україна в міжнародних організаціях. Пошуки зовнішньополітичних орієнтирів наприкінці ХХ - на початку ХХІ.

Україна у 2004 – 2024 рр.

Помаранчева революція (2004), Революція Гідності (2013 - 2014): причини, хід, наслідки. Анексія Криму росією: міжнародно-правові аспекти. Початок війни

на Донбасі: етапи конфлікту (2014 - 2022). Повномасштабне вторгнення росії у 2022 році в Україну: причини та наслідки.

Література для самостійного опрацювання

1. Баран В., Баран Я. Історичні витоки українського народу. Київ: Генеза, 2005. 208 с.
2. Білоцерківський В.Я. Історія України : навч. посіб. Харків: «ОВС», 2007. 576 с.
3. Бойко О.Д. Історія України: підручник. К.: Академвидав, 2016. 720 с.
4. Великий терор в Україні. «Куркульська операція» 1937 - 1938 рр.: у 2-х частинах / Упоряд. Сергій Кокін, Марк Юнге. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2010.
5. Войтович Л.В. Галич у політичному житті Європи XI–XIV століть. Львів: Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України, 2014. 478 с.
6. Галицько-Волинський літопис: Дослідження. Текст. Коментар /За ред. Котляра М.Ф. Київ, 2002. 400 с.
7. Голобуцький В. Запорозьке козацтво. Київ: Вища шк., 1994. 539 с.
8. Голод 1932 – 1933: злочин влади – трагедія народу: документи і матеріали / Держ. ком. арх. України, Центральний державний архів державних об'єднань України; [ред. кол. :О.А. Удод (голова); упоряд. В.С. Лозицький]. К., 2008. 499 с.
9. Грушевський М.С. Нарис історії Київської землі від смерті Ярослава до кінця XIV сторіччя. Київ: Наук. думка, 1991. 560 с.
10. Залізник Л.Л. Українці: витоки та історичні долі. Київ: Темпора, 2011. 424 с.
11. Ісаєвич Я. Д. Галицько-Волинська держава: короткий нарис історії галицько-волинських земель в кінці XI–XIV ст. Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1999. 39 с.
12. Історія народної культури українців: навч. посіб. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2014. 416с.
13. Історія України / за заг. ред. В. Смолія. К., 1997. 416 с.
14. Козацькі січі : (нариси з історії українського козацтва XVI-XIX ст.). / редкол.: В. Смолій (відп. ред.) та ін. Київ; Запоріжжя, 1998. 51 с.
15. Мазепа І. Україна в огні й бурі революції. К.: Темпора, 2003. 608 с.
16. Моця О.П. Київська Русь і країни Європи: характерні риси слов'янської державності, рівні міжнародних відносин та напрями контактів. Український історичний журнал. 2007. № 1. С. 4-19.
17. Партійно-радянське керівництво УСРР під час голодомору 1932 – 1933 рр.: Вожді. Працівники. Активісти. Збірник документів та матеріалів / Упоряд. В. Васильєв, Н. Верт, С. Кокін. К.: Інститут історії України НАН України, 2013. 444 с.
18. Плохій С. Походження слов'янських націй. Домодерні ідентичності в Україні, Росії та Білорусії. К.: Критика, 2015. 456 с.

19. Рєсєнт О. П. Україна в імперську добу (XIX – початок XX ст.). К. : Інститут історії України НАН України, 2003. 340 с.
20. Смолій В., Степанков В.С. Українська національна революція XVII ст. (1648-1676 р. р.). К.: Вид. дім “Києво-Могилянська академія”, 2009. 447 с.
21. Шевчук В.П., Тараненко М.Г. Історія української державності: курс лекцій. К.: Либідь, 1999. 480 с.
22. Археологія України : курс лекцій : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / [Л. Л. Залізняка, О. П. Моця, В. М. Зубар та ін.]; за ред. Л. Л. Залізняка. Київ: Либідь, 2005. 502 с. Скальковська І.Б. Археологія. Навч. посіб. Кременець. 2020 р. 120 с.

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ

Предмет, методологічні проблеми, особливості джерельної бази. Історіографія.

Стародавній Єгипет.

Стародавня Месопотамія

Історія Ассирія та держави Мітанні.

Найдавніші цивілізації Малої Азії та Східного Середземномор'я

Території Сирії, Фінікії та Палестини в давнину.

Стародавній Іран. Персія, Мідія та Елам.

Стародавня Індія.

Стародавній Китай.

Кріто-Мікенська цивілізація та темні віки

Архаїчна Греція VIII – VI ст. до Р.Х.

Класична Греція V – IV ст. до Р.Х.

Елліністичний період в історії Греції.

Апеннінський півострів у VIII-IV ст. до Р.Х. давнину. Виникнення Риму.

Стародавній Рим у III- початку I ст. до Р. Х.

Криза політичної системи Римської республіки у I ст. до Р. Х.

Епоха ранньої імперії (принципат).

Пізня Римська імперія (Домінат).

Криза рабовласництва та перехід від Античності до Середньовіччя.

Поняття «середні віки». Хронологічні межі Середньовіччя у Європі, Азії та Африці. Сучасна періодизація історії Середніх віків. Поняття «феодалізм» та підходи до його трактування. Основні риси феодалізму. Джерелознавство та історіографія історії Середніх віків. Сучасний стан розвитку медієвістики.

Падіння Західної Римської імперії та утворення варварських держав.

Занепад Римської імперії. Варвари і Рим. Причини та початок германських вторгнень на територію імперії наприкінці IV - V ст. Утворення варварських

королівств на території імперії. Падіння Західної Римської імперії та його наслідки.

Франкська держава раннього Середньовіччя.

Франкська держава Меровінгів. Походження франків. Завоювання франками Галлії. Утворення Франкського королівства Меровінгів у V ст. Хлодвіг (481 – 511). Господарство та суспільний лад франків у VI – VII ст. «Салічна правда». «Довговолосі» королі (511 – 639). «Лініві» королі (639 – 751). Франкська держава Каролінгів. Реформи Карла Мартела. Піпін Короткий (751 – 768). Імперія Карла Великого (768 – 814). Людовик Благочестивий (814 – 840). Верденський поділ держави.

Візантія в IV - XI ст.

Утворення Візантійської імперії. Періодизація та особливості історичного розвитку Візантії. Візантія наприкінці IV – початку VI ст.: суспільно-політичний та економічний розвиток. Внутрішня та зовнішня політика Юстиніана I. Вторинення слов'ян у Візантію та його наслідки. Візантія та Русь. Боротьба з аварами та лангобардами. Зміни у суспільно-економічному житті другої половини VII – початку IX ст. Фемний устрій. Іконоборство. Стабілізація Візантійської імперії за часи правління Македонської династії. Візантія за доби династії Комнінів. Боротьба з норманами, турками-сельджуками.

Західна Європа в IX - XI ст.

Загальні риси феодального ладу Західної Європи в другій половині XI ст. Процес закріпачення селян та їх становище. Характеристика верств феодалів і сеньйоріально-вассальних відношень. Політична карта Західної Європи в IX - X ст. Норманські завоювання. Політична роздрібленість Франції в IX - XI ст. і політика перших

Капетингів. Суспільний лад англосаксонських королівств у період раннього середньовіччя. Датські завоювання та їх значення в історії Англії. Особливості розвитку феодалізму в Німеччині. Утворення єдиної німецької ранньофеодальної держави. Політика короля

Оттона I та утворення Німецької імперії. Боротьба римських пап і Германських імператорів за інвеституру.

Християнська церква в Західній Європі в епоху Середньовіччя.

Хрестові походи. Духовний світ середньовіччя. Розвиток теології. Християнська церква у ранньому середньовіччі. Система управління. Вселенські собори. Зростання авторитету папської влади. Клонійський рух. Єретичні рухи Середньовіччя. Боротьба з єресями. Духовні ордени. Інквізиція. Передумови та характер хрестоносного руху. Клермонський собор (1095). Перший хрестовий похід (1096 – 1099). Завоювання Єрусалиму. Формування держав хрестоносців на Близькому Сході (Єрусалимське королівство, Антіохійське князівство, графства Триполі та Едесса). Створення духовно-рицарських Орденів. Другий хрестовий похід (1147 – 1148). Третій хрестовий похід (1189 – 1192). Організація Четвертого хрестового походу (1198 – 1216). Знищення Візантійської імперії та заснування держав хрестоносців на Балканах. Останні хрестові походи на Близький Схід та їх наслідки. Підсумки та значення хрестових походів.

Середньовічне місто.

Феномен середньовічного міста. Теорії походження міст у середні віки. Виникнення середньовічних міст як центрів ремесла і торгівлі, регіональні особливості цього процесу. Населення середньовічного міста. Складання особливих умов міського життя. Становлення міського самоврядування. Цехове виробництво. Міська торгівля. Розвиток міжнародних торговельних шляхів.

Країни Сходу в ранньому Середньовіччі.

Каганат жужанів. Великий каганат та інші держави тюркютів. Хазарський каганат. Каганат кок-тбрків. Уйгурський каганат. Держава Бохай. Держава киданів.

Держава Сасанідів (Еран-шахр). Араби та арабо-мусульманські держави.

Змістовий модуль 2. Високе та пізнє Середньовіччя.

Франція в XII - XV ст..

Посилення королівської влади та подолання роздрібненості Франції в XII ст. Боротьба французьких королів з Англією в XII – на початку XIII ст. Альбігойські війни. Організація централізованого королівського керування у Франції в XII – XIII ст. Реформи Людовика Святого. Зовнішня і внутрішня політика Пилипа Красивого. Генеральні штати. Причини та початок Столітньої війни. Повстання у Парижі в 1356 – 1358 рр. Жакерія. Другий період Столітньої війни (1369 – 1396). Диво Жанна д'Арк. Кінцевий період війни (1428 – 1453). Політичний і економічний розвиток Франції в другій половині XV ст. Правління Людовика XI. Початок формування централізованої абсолютної монархії.

Англія в XII - XV ст.

Норманське завоювання Англії та його наслідки. Посилення королівської влади наприкінці XI – у першій половині XII ст. Реформи Плантагенета. Велика хартія вольностей і встановлення баронської олігархії в Англії. Виникнення парламенту. Особливості соціально-економічного розвитку Англії в XII – XIII ст. Рух за реформу церкви у другій половині XIV ст. Повстання Вота Тайлера. Повстання Джека Кеда. Причини, наслідки та підсумки війни Червоної і Білої Троянди. Особливості соціально-економічного розвитку Англії в XIV – XV ст. та формування абсолютної монархії.

Німеччина в XII - XV ст.

Особливості соціально-економічного та політичного розвитку. Боротьба за Північну Італію. Німецькі завоювання в слов'янських землях. Прихід до влади династії Габсбургів. Спільки німецьких міст XIII – XIV ст. Посилення роздрібненості Німеччини й розпад імперії. Держава Тевтонського ордену в Пруссії.

Італія в XII - XV ст.

Особливості розвитку Південної Італії, Сицилії та Папської області. Італійські міські республіки: Венеція, Флоренція. Посилення тиранії та її соціальні передумови. Соціальна боротьба у Флоренції. Повстання чомпи. Особливості становища селянства в різних районах Італії та повстання Дольчино.

Візантія в XII - XV ст.

Особливості економічного та політичного розвитку Візантії наприканці XI - XII ст. Соціальна боротьба та єретичний рух XI - XII ст. Нікейська імперія, Трапезундська імперія та Епірський деспотат. Відновлення Візантійської імперії. Пізньовізантійський феодалізм XIII - XV ст. та причини занепаду Візантійської імперії. Боротьба с турками-османами. Падіння Константинополя та його наслідки.

Країни Піренейського півострова в XII - XV ст. Особливості історичного розвитку держав Піренейського півострова у VIII – XI ст. Реконкіста та її наслідки. Економічний та політичний розвиток піренейських держав у XII – XIV ст. Посилення королівської влади та об'єднання Іспанії в XV ст.

Скандинавські країни в добу Середньовіччя.

Скандинави у I тис. н.е. Епоха вікінгів. Морські походи вікінгів. Норвегія. Данія. Походження династії Рюриковичів. Швеція. Скандинавія після епохи вікінгів. Кальмарська унія.

Великі географічні відкриття та формування колоніальної системи.

Передумови та етапи географічних відкриттів. Португальські та Іспанські експедиції. Х. Колумб. Відкриття морського шляху в Індію, колоніальні захоплення португальців. Перша навколосвітня подорож. Іспанська колонізація Карибського басейну. Завоювання Мексики і Перу. Португальські колонії. Католицька церква на нових землях. Географічні відкриття в басейні Тихого океану. Наслідки географічних відкриттів.

Культура середніх віків V - XV ст.

Західноєвропейська культура раннього періоду середніх віків. Каролінгське Відродження. Західноєвропейська наука та університети XI - XV ст. Рицарство, його побут та менталітет у добу розвинутого Середньовіччя. Рицарська культура (епос, лірика, роман). Західноєвропейська міська література. Мистецтво та основні архітектурні стилі Західної Європи X - XV ст. Література та мистецтво раннього італійського Відродження. Гуманізм. Особливості культури Візантії. Розвиток освіти і науки. Схоластика. Університети.

Країни Західної Європи в XVI – першій половині XVII ст.

Реформація в Німеччині та інших країнах Західної Європи. Контрреформація. Англія в добу Тюдорів. Становлення абсолютизму у Франції. Громадянські війни. Іспанія: від величі до занепаду. Національно-визвольна війна у Нідерландах. Міжнародні відносини у XVI ст. Система європейської рівноваги. Міжнародна напруга в Європі на початку XVII ст. Причини Тридцятилітньої війни 1618-1648 рр. Етапи Тридцятилітньої війни. Вестфальський мир. Наслідки війни для Європи.

Епоха просвітництва. Західноєвропейські держави в період модернізації.

Просвітництво на межі XVII – XVIII ст. Французьке Просвітництво. Особливості Просвітництва у різних країнах, його вплив на суспільство. Значення Просвітництва в історії Європи. Порівняльна характеристика держав Європи в період (друга половина XV – початок XVI ст.)

Англійська революція другої половини XVII ст.. Промислова революція. Франція за Людовіка XIV та Людовіка XV. Фронда. Німецькі держави в другій половині XVII-XVIII ст. Монархія Габсбургів у другій пол. XVI-XVIII ст. Реформи Марії-Терезії і Йосипа II. Аграрне законодавство. Слов'янські народи під владою Габсбургів.

Англійські колонії в Північній Америці (XVII – XVIII ст.).

Колонізація Англією Північної Америки. Розвиток американських колоній Англії. Формування північноамериканської нації. Конфлікт колоній з метрополією. Війна за незалежність (1775-1783 рр.). Декларація незалежності. Утворення США. Версальський мир. Наслідки війни. Становлення органів влади США. Конституція.

Французька революція кінця XVIII ст. Франція в роки Консульства і Першої імперії.

Початок революції. Установчі збори. Взяття Бастилії. «Декларація прав людини і громадянина». Економічні, соціальні, адміністративні зміни у державі. Конституція 1791 р. Законодавчі збори.

Встановлення консульства у Франції. Характер і мета наполеонівських воєн. Трафальгар і Аустерліц. Розгром Пруссії. Континентальна блокада. Тільзитський мир.

Соціально-економічний та суспільно-політичний розвиток країн Європи з 1815 по 1847 рр.

Внутрішня та зовнішня політика Англії (1815-1847 рр.). Економічна криза в Англії 1815-1816 р.р. Завершення промислового перевороту в Англії. Внутрішня та зовнішня політика спрямована на розширення впливу Англії.

Революції 1848-1849 рр. в Європі.

Революція у Франції і Друга республіка. Бонапартистський переворот 1851 р. та встановлення Другої імперії. Революція в Німеччині. Особливості революції в Італії. Проголошення республіки. Революція в Австрії. Народне представництво. Революція в Угорщині та проголошення незалежності.

Країни Європи в 50-60-ті рр. XIX ст. Франко-пруська війна 1870-1871 рр.

Соціально-економічний та політичний розвиток Англії та Франція в 50-60-ті рр. XIX ст. Об'єднання Італії. Об'єднання Німеччини. Особливості розвитку Австрійської імперії. Робітничий та соціалістичний рух в країнах Європи. Причини франко-пруської війни. Робота дипломатичної служби Бісмарка. Перебіг воєнних дій 1870-1871 рр. Зміна характеру війни для воюючих країн. Проголошення Третьої республіки. Перетворення суспільного життя. Паризька Комуна та її поразка. Уряд Національної оборони. Закінчення та наслідки війни.

США у першій половині XIX ст.

Громадянська війна. Розвиток США в першій половині XIX ст. Основні риси соціально-економічного розвитку. Рабство на Півдні. Складання двопартійної системи. Територіальна експансія. А. Лінкольн і утворення Конфедерації південних штатів. Початок громадянської війни. Періодизація війни 1861-1865 рр. Реконструкція Півдня. Завершення громадянської війни.

Тема 10. Завершення формування індустріального суспільства (країни Європи та США наприкінці XIX - на початку XX ст.) Німеччина в 1871-1914 рр. Створення Німецької імперії. Конституція 1871 р. Економічна і соціальна політика Бісмарка. Готська програма соціал-демократії. Вільгельм II. Перехід Німеччини до «світової політики». Англія в 1870-1914 рр. Економічний розвиток. Втрата промислової та торговельної першості. Особливості розвитку робітничого руху в Англії. Третя республіка у Франції. Особливості економічного розвитку. Конституція Третьої республіки. Завершення формування індустріального суспільства США в 1877-1914 рр.

Міжнародні відносини останньої третини XIX – початку XX ст. Перша світова війна (1914-1918 рр.).

Посилення англо-німецьких протиріч. Міжнародні кризи і конфлікти початку XX ст. Балкани. Гонка озброєнь. Утворення Антанти. Причини і початок Першої світової війни. План «Шліффена». «Бліцкриг». Стратегічні плани противників. Липнева криза 1914 року. Вступ у війну великих держав. Бойові дії 1914 -1916р. Внутрішнє становище воюючих країн. Вступ у війну США. Підсумки та наслідки Першої світової війни.

Особливості розвитку афро-азійських народів у нові часи.

Колоніалізм на Сході. Особливості „східного“ капіталізму. Проблема періодизації нової історії Азії та Африки. Політична карта Сходу на початок нового часу. Соціально-економічний і політичний розвиток країн Азії та Африки на початку XVII ст., особливості їх державного устрою. Дискусія про “азійський спосіб виробництва”. Причини, що обумовили відставання країн Сходу від західних держав. Криза східної системи і початок колоніальної експансії європейців. Форми і методи колоніальної експансії, її етапи. Колоніалізм і традиційні структури східного суспільства. Работоргівля та її вплив на долю народів Африканського континенту.

Загальна характеристика далекосхідної (конфуціанської) цивілізації.

Японія у XVII – на початку XX ст. Особливості розвитку країн конфуціанської цивілізації в нові часи (загальна характеристика). Японія в XVII – XVIII ст. Ідеологія токугавської Японії. Синтоїзм і дзен-буддизм. Кодекс бусідо. Проникнення християнства, діяльність місіонерів. Політика “самоізоляції” та її наслідки. Японія наприкінці XVIII – в 60-ті рр. XIX ст. Насильницьке “відкриття” Японії і політика капіталістичних держав. “Ансейські договори”. Російсько-японські відносини. Японія в 70-ті рр. XIX – на початку XX ст. “Рух за свободу і народні права”. Утворення перших політичних партій. Конституція 1889 р. Японія в роки Першої світової війни.

Корея у XVII – на початку XX ст.

Місце Кореї у далекосхідній цивілізації. Особливості політичного та соціально- економічного розвитку. Рух Сірхак. Політика “самоізоляції”. Корея у XIX ст. Повстання 1811 – 1812 рр. Початок агресії капіталістичних держав у Кореї. Політика уряду Тевонгуна (1863 – 1873 рр.). Корея в останній третині XIX – на початку XX ст. Реформаторський рух 70-х – 80-х рр. і боротьба прокитайської та прояпонської орієнтацій. Селянське повстання 1893 – 1894 рр. та його наслідки. Корея у планах Росії. Російсько-японська війна і встановлення японського протекторату в Кореї. Анексія Кореї Японією. Японський колоніальний режим.

Китай у XVII – на початку XX ст. Китай у XVII – XVIII ст.

Китай на початок нового часу. Причини загострення кризи Мінської імперії. Завоювання Китаю маньчжурами і встановлення влади династії Цін. Конфуціанство, даосизм, буддизм. Китай наприкінці XVIII – середині XIX ст. Економічне і політичне становище Цінської імперії. Селянська війна тайпінів. Вчення Хун Сюцюаня. Китай у 70 – 90-ті рр. XIX ст. Кан Ювей і реформаторський рух. “Сто днів реформ”. Загострення суспільно-політичної ситуації в Китаї наприкінці XIX ст. Китай на початку XX ст. Сінхайська революція 1911 – 1913 рр.

Загальна характеристика південно-східноазійської цивілізації (країни Південно-Східної Азії та Тихоокеанського регіону) у XVII – на початку XX ст.

Держави Індокитайського п-ва. Держави Індокитайського півострова у XVII – середині XIX ст. Політична боротьба у В’єтнамі у 20 – 50-ті рр. XIX ст. Лаос, Камбоджа в XVII – середині XIX ст.: політичний лад, соціально-економічний устрій, міжнародне становище. Країни Південно-Східної Азії у др. пол. XIX- на поч. XXст.

Колоніальний розподіл Індокитайського півострова. Загарбання Францією В’єтнаму. Утворення “Індокитайського союзу”. Зародження буржуазно-національного руху.

Філіппіни у XVII-на початку XX ст. Індонезія у XVII – на початку XX ст. Філіппіни в XVII – середині XIX ст. Іспанський колоніальний режим на Філіппінах у XVII ст. Філіппіни в другій половині XIX – на початку XX ст. Особливості національного руху на Філіппінах. Хосе Рісаль. Національно-визвольна революція 1896 – 1898 рр. Філіппінська республіка. Американський колоніальний режим (1899 – 1916 рр.). Культура країн Філіппінського архіпелагу в XVII – на початку XX ст.

Індонезія в XVII – середині XIX ст. Португальська і голландська агресія проти Індонезії і початок колоніальних загарбань. Індонезія в другій половині XIX – на початку XX ст.: Кризові явища в індонезійській економіці. Початок відміни системи “примусових культур”. Активна економічна політика США, Великої Британії в Індонезії. Ачехська війна 1873-1913 рр. та її наслідки. Розподіл Індонезійського архіпелагу на сфери впливу між Голландією (Голландська

Індія), Великою Британією (Саравак, Британське Північне Борнео), Португалією (о. Тімор), Німеччиною (частина Нової Гвінеї) в останній третині XIX ст. Культура країн Індонезійського архіпелагу в XVII – на початку XX ст.

Загальна характеристика південноазійської цивілізації.

Індія у XVII - на початку XX ст. Особливості розвитку країн південноазійської цивілізації та місце Індії в ній. Імперія Великих Моголів у XVII – першій половині XVIII ст. Британське завоювання Індії (друга половина XVIII ст.).. Велике сипайське повстання 1857 – 1859 рр. та його наслідки. Буржуазні реформи в Британській Індії в 60 – 90-х рр. XIX ст. Британська Індія на початку XX ст. Культура Індії нового часу.

Загальна характеристика мусульманської (арабо-турецько- перської) цивілізації.

Світ ісламу: традиційна структура та її трансформація в період колоніалізму. Особливості розвитку ісламської цивілізації у нові часи. Особливості ісламського цивілізаційно-культурного фундаменту, що визначив історичний розвиток країн регіону. Моделі (варіанти) розвитку ісламського світу: Єгипет, Османська імперія, Іран, арабська периферія (Марокко, Туніс, Алжиру Магрибі; Ліван, Сирія, Палестина в Леванті; Йорданія, Йемен в Аравії), Лівія і країни Перської затоки, Кавказ і Середня Азія, Афганістан. Відмінності шляхів розвитку, відношення традиції і модернізації. Світ ісламу: традиційна структура та її трансформація в період колоніалізму.

Афганістан у XVII – на початку XX ст. Іран у XVII – на початку XX ст.

Особливості історичного розвитку Афганістану в XVII –XVIII ст. Утворення Ахмед-шахом Дурранійської держави та причини її розпаду. "Нове об'єднання" афганських племен Дост-Мухаммедом (30 – 60-ті рр. XIX ст.). Афгано-англійські відносини. Перша (1838 – 1842 рр.) та друга (1878 – 1880 рр.) англо-афганські війни та їх наслідки. Афганістан у зовнішній політиці Російської імперії другої половини XIX ст.

Особливості соціально-економічного і суспільно-політичного розвитку Ірану в XVII – наприкінці XVIII ст. Встановлення влади Каджарів. Міжнародне становище Ірану наприкінці XVIII – першій половині XIX ст. Боротьба за Іран. Російсько-перські війни та їх наслідки. Бабідські повстання 1848 – 1852 рр. Реформи Мірзи Тагі-хана. Революційні події в Ірані 1905 – 1911 рр. та їх значення. Іран напередодні та в роки Першої світової війни.

Османська імперія у XVII – на початку XX ст.

Причини занепаду Османської імперії у другій половині XVII – XVIII ст. Виникнення "східного" питання. Спроби модернізації Османської імперії. Реформи султанів Селіма III (1789 – 1807 рр.) і Махмуда II (1808 – 1839 рр.). Танзиматські реформи (кінець 30-х – початок 70-х рр. XIX ст.) та їх наслідки. Перетворення Туреччини в напівколонію. Ліберально-конституційний рух 60 – 70-х рр. XIX ст. Товариство "нових османів". Режим "зулюму" (1878 – 1908 рр.) і зародження опозиційного молодотурецького руху. Створення організації "Єднання і прогрес" (1889 р.). Османська імперія на початку XX ст. Молодотурецька революція 1908 – 1909 рр. та її наслідки. 7. Внутрішня і

зовнішня політика молодотурок (1909 – 1918 рр.). Причини розпаду Османської імперії. Територія Османської імперії в Першу світову.

Арабські країни у нові часи (країни Аравійського півострова, Леванту, Магрибу).

Арабські країни на початок нового часу (загальна характеристика). Умови розвитку в складі Османської імперії. Арабські держави Аравії напередодні і в період централізаційних процесів (XVII – остання третина XVIII ст.). Єгипет під владою Мухаммеда Алі (1805 – 1849 рр.) та після нього (друга половина XIX – початок XX ст.). Країни Арабського Сходу (Машрік) у XIX – на початку XX ст.: основні етапи і тенденції розвитку. Країни Арабського Заходу (Магриб) у XIX – на початку XX ст.: основні етапи і тенденції розвитку. Арабські країни в роки Першої світової війни.

Загальна характеристика африканської моделі розвитку.

Тропічна і Південна Африка у нові часи: трансформація традиційної структури в період колоніалізму. Особливості розвитку “Чорної Африки” в нові часи. Народи і державні утворення Африки в XVII – на початку XIX ст. Початок європейської колонізації Півдня Африки. Колонізація Тропічної, Південно-Західної та Східної Африки. Ефіопія у другій половині XVIII – першій половині XIX ст. Завершення колоніального поділу Африки в останній третині XIX ст. Тропічна і Південна Африка в період колоніалізму: трансформація традиційної структури.

Поняття «новітня історія».

Періодизація світового розвитку XX – XXI ст.. Основні тенденції соціально-економічного й політичного розвитку країн світу. Джерелознавство та історіографія світової історії новітньої доби.

Завершення Першої світової війни та повосенне облаштування світу.

Мирні переговори між радянським урядом Росії та Німеччиною, Австро-Угорщиною, Туреччиною і Болгарією. Підписання у Бухаресті між Румунією і Четверним союзом мирного договору та економічних угод. Военні та політичні події 1918 р. Брестський мир 1918 р. Паризька (1919-1920рр.) та Вашингтонська морська (1921-1922рр.) мирні конференції та їх рішення. Зміни в економічному та політичному ландшафті світу після завершення війни.

Провідні держави світу в міжвоєнний період.

Зміна статусу провідних країн світу після Першої світової війни. Становлення та формування Версальської системи міжнародних відносин. Утворення та діяльність Ліги Націй. Причини, прояви та наслідки світової економічної кризи 1929 – 1933 рр.. Пошуки шляхів подолання кризових явищ. «Новий курс» Франкліна Рузвельта, його складові та основні наслідки. Агресивна політика нацистської Німеччини та Радянського Союзу (1936 – 1940 рр.).

Країни Центрально-Східної Європи, Азії, Африки та Латинської Америки в міжвоєнний період.

Розвиток країн Центрально-Східної Європи. Польща і Чехословаччина в міжвоєнний період. Відновлення польської державності. Становлення Другої Речі Посполитої. Чехословацька республіка. Томаш Масарик. Країни Балканського півострова та становище Османської імперії. Болгарія в міжвоєнний період. Утворення Королівства сербів, хорватів і словенців. Проголошення Югославії. Турецька республіка за правління К. Ататюрка. Японія, Китай та Індія в міжвоєнний період. Мілітаризація Японії, її експансіоністська зовнішня політика. Національна революція в Китаї (1925 – 1927). Внутрішня та зовнішня політика Гоміндану, його протистояння з КПК. Розгортання антиколоніальної боротьби в Індії. М. Ганді. Кампанії громадянської непокори.

Світ на шляхах до Другої світової війни.

Прихід до влади націонал-соціалістів у Німеччині. Проблема колективної безпеки в Європі. Невдача Східного пакту. Антиконтинентальний пакт та утворення «вісі» Рим-Берлін-Токіо. Аншлюс Австрії. Мюнхенська угода 1938 р., її наслідки. Радянсько-німецький пакт про ненапад, секретні протоколи до нього.

Друга світова війна.

Причини, характер, періодизація Другої світової війни. Основні театри воєнних дій. Військові дії на німецько-радянському фронті у 1941-1944 рр. Розгром італіо-німецьких військ у Північній Африці. Капітуляція Італії. Напад Японії на США. Бойові дії на Тихому океані. Особливості окупаційного режиму на окупованих територіях. Рух опору. Голокост. Праведники народів світу. Дипломатія часів війни. Утворення антигітлерівської коаліції, її значення. Відкриття Другого фронту. Завершальний період війни. Ялтинська і Потсдамська конференції.

Разом

Облаштування повоєнного світу.

Міжнародна політика після Другої світової війни. Утворення і діяльність ООН. Початок «холодної війни». Доктрина Трумена. План Маршалла. Утвердження США як провідної країни повоєнного біполярного світу. Масові демократичний та антивоєнний рухи. М. Л. Кінг.

Трансформаційні процеси в СРСР і країнах Центрально-Східної Європи.

Соціально-економічне становище СРСР після Другої світової війни. Завершення епохи Сталіна. Становлення прорадянських режимів в країнах

Центральної та Східної Європи. Особливості розвитку Югославії. «Хрущовська відлига». Криза радянської моделі розвитку. Спроба економічної інтеграції соціалістичного табору. Рада економічної взаємодопомоги (РЕВ). Кризові явища 1950-1960-х рр. В країнах Центрально-Східної Європи: Угорська революція 1956 р. Празька весна 1968 р. Перебудова в СРСР: сутність та наслідки. Доктрина «нового політичного мислення».

Країни Азії, Латинської Америки: вибір шляхів розвитку.

Американська окупаційна політика в Японії. Повоєнне реформування країни. Внутрішня і зовнішня політика Японії. Завершення громадянської війни в Китаї. Проголошення КНР. Культ особи Мао Цзедуна. Реформування економіки Китаю наприкінці ХХ ст. Перемога народів Індії в боротьбі за незалежність. Курс Д. Неру та І. Ганді у внутрішній та зовнішній політиці. Розвиток Індії наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. Особливості соціально-економічного та політичного розвитку країн Латинської Америки. Революція на Кубі Ф. Кастро. Ліквідація військово-тоталітарних режимів і відновлення конституційного ладу в ряді країн регіону.

Країни Близького та Середнього Сходу, Африки.

Утворення держави Ізраїль. Близькосхідна проблема та шляхи її врегулювання. Ісламська революція в Ірані. «Арабська весна». Здобуття незалежності країнами Африки. Крах режиму апартеїду на Півдні Африки. Країни Африки на сучасному етапі розвитку. Тема 11. Міжнародні відносини у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. Динаміка «холодної війни». Протистояння НАТО і ОВД. Прояви міжнародної напруженості: Берлінська криза, війна в Кореї, Карибська криза, війни у В'єтнамі й Афганістані. Проблема міжнародного тероризму. Агресія Росії проти України в 2014 р. Російсько-українська війна. Світ на початку ХХІ ст.

Становлення і розвиток європейської інтеграції.

Проблеми євроатлантичної безпеки. НАТО. Основні напрямки зовнішньої політики США. Розширення Європейського Союзу: виклики і проблеми. Китай на міжнародній арені. Україна в системі міжнародних відносин на початку ХХІ ст.

Культура ХХ – початку ХХІ ст.

Найважливіші досягнення науки і техніки, їх вплив на повсякденне життя людини. Фемінізм. Основні напрямки науково-технічної революції в другій половині ХХ ст. Становлення постіндустріального (інформаційного) суспільства. Основні тенденції розвитку літератури, образотворчого мистецтва, архітектури. Музика, театр, кіно й спорт.

Література для самостійного опрацювання

1. Barringer Judith M. The Art and Archaeology of Ancient Greece. – Cambridge: Cambridge University Press, 2014.
2. Баран З.А., Качараба С.П., Сіромський Р.Б, Чума Б.П. Історія країн Західної Європи та Північної Америки Нового часу (кінець XV – початок XIX ст.): Навч. Посібник. К., 2015.
3. Беззубенко А.В. Мірошніченко С.В. Історія стародавнього світу. Схід, Греція, Рим. Харків. 2017.
4. Берд Мері . SPQR. Історія Давнього Риму. К., 2024. – 496 с.
5. Воронянський О. В. Всесвітня історія XX ст.: посіб. для студ. вищ. навч. закл. Харків: Парус, 2008. 336 с.
6. Газін в. П., Копилов С. А. Новітня історія країн Європи та Америки 1918 – 1945 рр. Київ: Слово, 2008. 472 с.
7. Гісем О., Мартинюк О. Всесвітня історія XX – початок XXI ст. К.: Навчальна Книга-Богдан, 2009.
8. Голованов, С. О. Історія стародавнього світу. – Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2017. – 472 сГончар Б. М., Козицький М. Ю., Мордвінцев В. М., Слюсаренко А. Г. Всесвітня історія: навч. посіб. К.: Знання, 2003. 565 с.
9. Гончар Б.М., Мордвінцев В.М., Слюсаренко А.Г., Стельмах С.П. Всесвітня історія: Навч. посібник. 2-ге вид. К., 2014. 895 с. URL: <https://buklib.net/books/22040/>
- 10.Замуруйцев О. В. Історія Стародавньої Греції та Риму: навчальний посібник. МДПУ ім. Богдана Хмельницького, Мелітополь, 2015. –212 с.
- 11.Історія Центрально-Східної Європи / За ред. Л.О. Зашкільняка. Л., 2001. 658 с.
- 12.Клименко В. А., Чубар Н. В. Історія сучасного світу: навчально-методичний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2019.
- 13.Козицький А. М. Новітня історія Азії і Африки: посібник для студентів історичних і гуманітарних факультетів університетів. Львів: Афіша, 2003.
- 14.Коріненко П. С. Новітня історія країн Європи та Америки (1918 – 1945 рр.). Тернопіль: АСТОН, 2003. 384 с.
- 15.Крижанівський О.П. Історія стародавнього сходу: навчальний посібник. К. 2002. 590 с.
- 16.Мицик Л. М., Кузьменко Ю. В. Новітня історія країн Європи та Америки (1918 – 2007): навч. посіб. К.: Академвидав, 2008. 544 с.
- 17.Нова історія країн Західної Європи й Північної Америки. XVII – 60-ті роки XIX століття: Підручник / За ред. Б.М. Гончара. К., 2013.
- 18.Новітня історія країн Західної Європи та Америки (1945 – початок XXI ст.): навч. посіб. для студентів ВНЗ //за редакцією М. Швагуляка. Львів: Тріада-Плюс, 2011. 700 с.
- 19.Опанасюк В.В. Історія світових релігій. Формування догматики та культури : навч. посіб. Суми :СумДУ, 2013. 110 с.
- 20.Панкова, С.В. Історія Європи: навч. Посібник. К. : Альтерпрес, 2007. 351с.
- 21.Сергійчук І. М. Новітня історія країн Азії та Африки (1918 – кінець XX ст.).

- Суми: Університетська книга, 2003. 288 с.
- 22.Скрипник А. Ю. Всесвітня історія ХХ ст.: навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський, 2023. 150 с.
- 23.Ставнюк, В. Історія Давньої Греції. Чернівці: «Місто», 2022. – 552 с.
- 24.Ткачук П. Д. Історія первісного суспільства, стародавнього Сходу й античних цивілізацій у термінах, назвах, поняттях і датах: навч.- метод. посіб. для студ. іст. ф-тів ін-тутів, унів та вчителів історії. Вип. 2 . Луцьк : Вид-во обл. друк., 2003. – 174 с.
- 25.Удич З. Історія стародавнього світу у схемах і таблицях. К. 2009.
- 26.Україна і позаєвропейський світ: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Б. Катеринчук, П. Гетьманчук, О. Воронянський. Київ: Парус, 2008. 336 с.
- 27.Шама О.І. Хрестоматія з історії Стародавнього Сходу: посібник для студ. істор. ф-ту. – Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2015. – 488 с.

ІСТОРИОГРАФІЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Вступ до курсу української історіографії.

Об'єкт, предмет і завдання курсу. Місце і функції української історіографії в системі історичної науки. Категоріальний / понятійний апарат української історіографії. Основні етапи розвитку української історіографії як наукової дисципліни.

Історичні знання в Україні-Русі.

Фольклор як попередник історіописання. Південно-руські літописи як пам'ятки історіографії. Історичні знання у пам'ятках давньоруської літератури

Розвиток історичних знань на українських землях у XV – першій половині XVII ст.

Західно-руські / білорусько-литовські та українські літописи XV – першої половини XVII ст. Історичне письменство XVI – першої половини XVII ст. Історичні знання у мемуарах, щоденниках і пам'ятках літератури XVI – першої половини XVII ст.

Розвиток історичних знань та історичної думки на українських землях у другій половині XVII – XVIII ст.

Пізнє українське літописання. Народження українського історичного наративу. Антикварний напрям в українській історіографії. Історія у пам'ятках українського письменства.

Історична наука в Україні у першій половині XIX ст.

«Історія русів» та її місце в українській історіографії. Український історичний наратив першої половини XIX ст. М. Максимович і початок науково-критичного вивчення історії України. Формування інфраструктури історичної науки в Україні та регіональних наукових осередків.

Розвиток історичної науки в Україні у другій половині XIX – на початку XX ст.

Основні напрями історичної науки в Україні. Розвиток інфраструктури історичної науки в Україні. Зміцнення джерельної бази історичної науки в Україні.

Українська історична наука тоталітарної доби.

Місце «Київської школи» М. Грушевського в українському історіографічному процесі. Утвердження марксистсько-ленінської історіографії в Радянській Україні. Історична наука в умовах догматичних теоретико-методологічних підходів радянської доби. Тематичні диктати й табу в радянській історіографії. Дослідницька діяльність М. Слабченка, О. Оглоблина, Н. Полонської-Василенко, М. Марченка, М. Петровського. Історична наука в добу «хрущовської відлиги». Дослідження І. Крип'якевича, В. Дядиченка, І. Гуржія, В. Голобуцького, Ф. Шевченка. Наукове дисидентство в історичній науці радянського періоду.

Історична наука в незалежній Україні.

Відродження традицій національної історіографії в Україні. Модернізація інфраструктури історичної науки. Методологічні пошуки та дискусії. Основні напрями історичних досліджень. Історична наука в українській діаспорі. Міжнародне співробітництво.

Література для самостійного опрацювання

1. Багалій Д.І. Нарис української історіографії. Джерелознавство. Літописи. Київ: «ВУАН», 1923. Вип.1. 138 с.
2. Багалій Д.І. Нарис української історіографії. Джерелознавство. Літописи. Київ: «ВУАН», 1925. Вип. 2. 108 с.
3. Бондаренко О.В. Міста Наддніпрянської України за імперської доби (1785–1917 рр.): історіографічний дискурс: монографія. Кропивницький: Видавець Лисенко В.Ф., 2021. 364 с.
4. Брайчевський М. Вступ до історичної науки. К.: Видавничий дім «КМ Academia», 1995. 168 с.
5. Ващенко В.В. Лекції історії української історичної науки другої половини ХІХ – початку ХХ ст. (М.Костомаров, В.Антонович, М.Грушевський). Дніпропетровськ: ДДУ, 1998. 140 с.
6. Грушевський М.С. Українська історіографія і Микола Костомаров. Літературно-науковий вісник. 1910. Кн.V Т.L. С. 209-225.
7. Дорошенко Д. Огляд української історіографії. Державна школа: Історія. Політологія. Право. К.: Вид-во «Українознавство», 1996. 256 с.
8. Зашкільняк Л.О. Сучасна світова історіографія. Посібник. Львів: ПАІС, 2007. 312 с.
9. Калакура Я. Методологія історіографічного дослідження. Науково-методичний посібник. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2016. 320 с.
10. Калакура Я.С. Українська історіографія. Курс лекцій. К.: Генеза, 2012. 512 с.
11. Касьянов Г.В. Сучасний стан української історіографії: Методологія та інституційні проекти. К.: Генеза, 2004. 107 с.
12. Колесник І.І. Українська історіографія (ХУІІІ – початок ХХ століття). К.: Генеза, 2000. 256 с.

13. Кондратюк К. Українська історіографія XIX – початку XX століття: основні напрями і концепції. Львів, 2002. 242 с.
14. Коцур В.П., Коцур А.П. Історіографія історії України. Чернівці, 1999. 520 с.
15. Масненко В.В. Історична думка та націотворення в Україні (кінець XIX – перша третина XX ст.). К., Черкаси: Відлуння-Плюс, 2001. 440 с.
16. Плохій С. Козацький міф. Історія та націотворення в епоху імперій / Авториз. пер. з англ. М. Климчука. К.: Laurus, 2015. 400 с.
17. Реєнт О.П. Сучасна історична наука в Україні: шляхи поступу // Український історичний журнал. 1999. № 3. С. 3–22.
18. Стельмах С.П. Історична наука в Україні епохи класичного історизму. XIX – початок XX століття. К.: Київський університет, 2005. 378 с.
19. Українська історіографія на зламі XX і XXI століть: здобутки і проблеми (ред. Л.Зашкільняк). Львів, 2004. 405 с.
20. Ясь О. Цивілізаційні дискурси світової та української історіографії : монографія / за наук. ред. О. О. Салати. К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2017. 288 с.

ЕКОНОМІЧНА ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Предмет, метод курсу "Економічна історія України".

Предмет і принципи курсу. Джерела та історіографія економічної історії України. Теоретико-методологічні та джерелознавчі проблеми економічної історії України. Характеристика джерел і літератури. Періодизація економічної історії.

Господарство первісних племен та греко-скіфська доба.

Основні здобутки господарства первісних племен. Трипільська культура. Економічний лад античних міст-держав українського Причорномор'я (наприкінці VII - початку VI століття): Борисфен, Ольвія, Тіра, Ніконій, Керкінітида, Херсонес Таврійський, Пантікапей: зернове господарство, виноградарство, інші галузі рослинництва, тваринництво, промисли, ремесла та хатне виробництво, торгівля. Господарство племен степової Скіфії VI–IV ст. до н. е.

Сарматська доба та економічний розвиток ранніх східнослов'янських племен. Економіка античних держав Надчорномор'я.

Господарство сарматських племен. Господарство племен Зарубинецької та київської культур. Економічний розвиток племен Черняхівської культури.

Господарське влаштування середньовічної держави Русь.

Становлення феодальної економіки. Економічний розвиток східнослов'янських племен. Економічні фактори утворення державності на українських землях. Господарський розвиток Русі. Процес феодалізації селян і земельні відносини.

Данницькі відносини. Форми та характер землеволодіння. Міста та ремесло. Внутрішня торгівля. Зовнішньо-економічні зв'язки. Головні торговельні шляхи. Грошовий обіг. Лихварство. Економіка українських земель періоду розвинутого феодалізму. Економічні причини феодальної роздробленості Русі. Господарство періоду феодальної роздробленості.

Економічні процеси в Галицько-Волинській Русі.

Економічний розвиток Галицько-Волинської держави.

Загарбання українських земель іноземними державами. Господарський розвиток українських земель у складі Великого князівства Литовського та королівства Польського. Зростання феодального землеволодіння. Вотчини та «держави». Громади і дворища. Початок формування фільваркової системи організації сільського господарства. Розвиток міст, ремесла та промислів. Цехова система організації ремесла. Розвиток внутрішніх економічних зв'язків і зовнішньої торгівлі.

Економічне становище українських земель у складі Речі Посполитої (1569-1647р.).

Основні тенденції економічного розвитку. Фільварки, торгівля а митна справа. Економіка українського села. Селянські дворогосподарства. Соціально-економічні відносини в українському місті. Зародження мануфактури. Південна колонізація та розвиток козацького господарства.

Економіка козацької України (1648 -1676р.).

Економічна політика Б. Хмельницького та його наступників. Зміни в структурі соціально-економічних відносин. Види та форми господарсько-економічної діяльності. Торгівля, фінанси й грошовий обіг.

Господарство Наддніпрянської України в умовах панування феодальної системи (кінець XVII–XVIII ст.).

Економічний стан Лівобережної України в часи Гетьманщини. Економічна політика Петра I та її вплив на економіку України. Остаточне закріпачення селян у Лівобережній Україні у другій половині XVIII ст. Зміна правового статусу козацтва. Посилення зв'язків поміщицького господарства з ринком. Зростання експлуатації селян і розповсюдження панщини. Поглиблення майнового і соціального розшарування селян та козаків.

Об'єднання фінансової системи Лівобережної України з фінансовою системою Російської імперії. Економічний розвиток Запорозької Січі. Посилення позицій козацько-старшинської верхівки. Колонізація Запорожжя та Причорноморських степів російською імперією.

Криза феодально-кріпосницької системи кінця XVIII - першої пол. XIX ст. та розвиток капіталістичних відносин другої половини XIX ст. – початок XX ст. на західноукраїнських землях що в ходили до складу Австрійської (Австро-Угорської імперії).

Загальна характеристика кризи феодально-кріпосницької системи господарства кінця XVIII - першої половини XIX ст. Селянська реформа Йосифа II 1782р. та аграрна реформа 1848 р. на західноукраїнських землях що входили до складу Габсбурзької імперії: економічні передумови, суть, результати. Сільське господарство й аграрні відносини (1848–1900 рр.). Промисловий розвиток західноукраїнських земель та еміграційні процеси трудових ресурсів. Особливості грошового обігу та банківської системи.

Соціально-економічний розвиток України у складі Російської імперії наприкінці XIX ст.

Основні положення селянської реформи 1861 р. в Російській імперії та особливості її реалізації у Наддніпрянській Україні. Сільське господарство й аграрні відносини в пореформений період.

Стан промисловості Наддніпрянської України: традиційні та нові галузі промисловості та особливості промислового перевороту в Наддніпрянській Україні. Нові промислові центри та райони. Іноземний капітал у промисловості й на транспорті. Залізничне будівництво. Фінанси і кредит. Грошова реформа царського уряду 1839–1843 рр. Банківсько-кредитна система.

Економічне становище Наддніпрянської України на початку XX ст.

Столипінська аграрна реформа та її реалізація та наслідки в Україні. Аграрне перенаселення та шляхи його подолання. Зростання еміграційних процесів. Розвиток промисловості в умовах індустріалізації. Концентрація промисловості та зростання монополістичних об'єднань. Іноземний капітал. Кооперативний рух, його значення для господарства України. Фінанси і кредит. Банківсько-кредитна система.

Економічне становище українських земель у період Першої світової війни.

Занепад економіки та сільського господарства. Політика російського уряду відносно інвесторів ворогуючих держав. Соціально-економічне становище населення Наддніпрянської України. Грабіжницькі закупівлі сільськогосподарських продуктів у населення. Недостатність продуктів першої необхідності та ріст цін. Паливний голод. Збільшення податків (мита) та введення додаткових військових податків. Занепад торгівлі та підприємницької активності. Криза трудових ресурсів.

Фінансова політика російського уряду на окупованих територіях Східної Галичини та Північної Буковини (1914-1917рр.): митна, податкова, грошово-

кредитна, бюджетна. Стан економіки та сільського господарства на окупованих росією західноукраїнських земель.

Господарство України у міжвоєнний період.

Вплив Першої світової війни на економіку українських земель. Економічні програми національних урядів України (Центральної Ради, Гетьманату, Директорії, ЗУНР).

Періодизація розвитку радянської соціалістичної економіки. Становлення радянської системи господарювання (1917–1921 рр.). Політика «воєнного комунізму» та специфіка її здійснення в Україні (1919–1921 рр.). Нова економічна політика і відбудова народного господарства України в 20-х роках. Індустріалізація народного господарства (1928–1937 рр.). Директивний характер народногосподарського планування. Промисловий розвиток України. Суцільна колективізація та її вплив на стан сільського господарства. Голодомор 1932–1933 рр. в Україні та його наслідки. Підсумки економічного розвитку України в 1917–1937 рр. Розвиток господарства західноукраїнських земель. Економічна політика Польщі, Румунії та Чехословаччини. Негативний вплив світової економічної кризи 1929–1933 рр. на економіку Західної України. Кооперативний рух.

Економіка України в роки Другої світової війни та повоєнної відбудови (1939–1950 рр.).

Економіка України на першому етапі Другої світової війни. Зміцнення воєнно-промислового потенціалу. Поглиблення галузевої спеціалізації. Соціально-економічні наслідки приєднання західноукраїнських земель до УРСР.

Початок радянсько-німецької війни. Перебудова народного господарства України на воєнний лад. Посилення централізації управління економікою. Евакуація. Окупаційна політика фашистського режиму. Економічна експлуатація українських земель. Втрати господарства і населення України в роки Другої світової війни. Відбудова народного господарства. Голод 1946–1947 рр. Грошова реформа 1947р. Соціалістична індустріалізація на західноукраїнських землях.

Господарський розвиток України в 1950–1980-і роки.

Україна в умовах кризи радянської тоталітарної системи і спроб її модернізації. Реформаторська діяльність М. Хрущова. Раднаргоспи. Освоєння цілинних земель. Структурні зрушення в народному господарстві. Загострення соціально-економічної обстановки у першій половині 60-х років. Господарська реформа 1965р. Диспропорційний розвиток радянської економіки, її затратний характер. Зміст і причини застійних явищ в соціально-економічному розвитку в 1970-х – першій половині 1980-х рр. Спроби реформування господарської системи в другій половині 1980-х років та їх невдача.

Економіка незалежної України.

Стратегія, концепції та етапи ринкової трансформації національної економіки. Роль держави у становленні ринкових відносин. Спроби створення системи

законодавчого регулювання економічної діяльності. Стан української економіки. Прорахунки й труднощі у виробленні та здійсненні незалежної економічної політики. Трансформація відносин власності. Структурна та інвестиційна політика. Розвиток агропромислового комплексу. Формування національної бюджетно-податкової, валютно-грошової та банківсько-кредитної системи. Грошова реформа 1996р. Внутрішня та зовнішня торгівля. Роль і місце господарства України в світовому економічному розвитку. Співпраця України з міжнародними економічними організаціями. Інтеграція економіки України до ЄС. Вплив російсько-української війни на економіку України (2014-2024pp.).

Література для самостійного опрацювання

1. Голобуцький В. Запорозьке козацтво. Київ: Вища шк., 1994. 539 с.
2. Гуржій О., Реєнт О., Шапошнікова Н. Нариси з історії розвитку виробничих відносин і торгівлі в Україні (друга половина XVII – початок XX ст.). Київ : Ін-т історії України НАН України, 2018. 364 с.
3. ЕКОНОМІЧНА ІСТОРІЯ УКРАЇНИ: Історико-економічне дослідження: в 2 т. / ред. рада: В. М. Литвин (голова), Г. В. Боряк, В. М. Геєць та ін.; відп. ред. В. А. Смолій; авт. кол.: Т.Балабушевич, В.Баран та ін. К.: Ніка-Центр, 2011. Т.1. 696 с.
4. ЕКОНОМІЧНА ІСТОРІЯ УКРАЇНИ: Навч. посібник / Уперенко М. О., Кузнєцов Е.А., Парієнко Г. К. та ін. Одеса, 2005.
5. Кравчук Ю.Б. ЕКОНОМІЧНА ІСТОРІЯ: Навч. посібник для студентів напряму підготовки «Економіка і підприємництво». Харків, ХНУВС,2014. 223 с. Злупко С. М. ЕКОНОМІЧНА ІСТОРІЯ УКРАЇНИ. Навч. Посібн.. К., 2006. 367 с.
6. Лазарович М. ЕКОНОМІЧНА ІСТОРІЯ: Навч. пос.Київ, 2008. 431 с.
7. Лановик Б.Д., Матисякевич З.М., Матейко Р.М. УЕкономічна історія України і світу: підручник. Київ, 1999. 737 с.
8. Литвин В. Історія України: підручник. К.: Наукова думка, 2009. 821 с.
9. Орлик В.М, Орлик С.В. Теоретико-методологічні та джерелознавчі проблеми економічної історії України. Універсум історії та археології. 2019. Дніпро. Том. 2 (27) Вип 2. С.5-27. Doi: 10.15421/26190201 URL: <http://uha.dp.ua/index.php/UHA/article/view/49> .
10. Соціальна та економічна історія України: від найдавніших часів до середини XVII ст.: навч. посіб. / Л. В.Баличева, Л. Е. Добрунова та ін. Харків, 2019. 125с.
11. Соціальна та економічна історія України: від середини XVII до початку XX ст.: навчальний посібник / Л. В. Баличева, Л. Е. Добрунова, Н. Л. та ін.. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. 166 с.
12. Україна і світ. Історія господарства від первісної доби і перших цивілізацій до становленняіндустріального суспільства / Під ред. Б.Д. Лановика. К.,1994.368 с.

ОСНОВИ НУМІЗМАТИКИ

Вступ до нумізматики.

Нумізматика як спеціальна галузь історичної науки. Предмет і принципи курсу. Колекціонування монет як початковий період історії нумізматики. Поява перших мюнцкабінетів та перші праці з нумізматики. Йосиф Іларій Еккель і поява наукової нумізматики. Започаткування викладання нумізматики в університетах. Сучасний стан нумізматичних досліджень. Зв'язок нумізматики з економічною історією.

Нумізматичні інформаційні ресурси.

Довідкова нумізматична література. Нумізматичні журнали. Нумізматичні сайти. Музейні нумізматичні колекції. Цифрова нумізматика

«The FLAME» Project (Framing the Late Antique and early Medieval Economy) (Princeton University).

Оцифрування нумізматичних джерел з економіки пізньої Римської імперії та раннього середньовіччя.

Монета як нумізматичний пам'ятник і джерело.

Монета як основне нумізматичне джерело. Поняття «монетний тип». Походження монетних типів. Елементи монети. Німі або анепіграфні монети. Зображення на монетах. Моноепіграфні монети. Легенди їх зміст. Позначення вартості та дати випуску монети. Позначення монетних дворів. Монетні диференти. Метал та вага монети. Монети особливих випусків: пам'ятні, пробні, надзвичайних обставин, приватні, жетони та марки. Назви монет.

Монетні знахідки та скарби як нумізматичні джерела

Скарби, їх класифікація. Дослідження скарбів. Поодинокі знахідки. Систематизація монетних знахідок.

Допоміжні нумізматичні джерела.

Товаро-гроші. Медалі. Ордени. Жетони. Бони. Письмові пам'ятники.

Основні методи нумізматичного дослідження.

Вивчення та визначення монети. Визначення техніки виготовлення монети. Звірення штемпелів. Методи аналізу монетного металу. Використання мікроскопу. Макро- і мікрофотографування. Математичні та статистичні методи. Методи дослідження монетних скарбів. Оцифрування нумізматичних об'єктів. Використання графічних редакторів для проведення штемпельного аналізу.

Класифікація античних монет.

Систематизація за Й.Еккелем. Класифікація монет, Ф. Імхуфу-Блумера, О.Зографа, В.Анохіна, П.Каришковського та Ф. де Каллатая.

Технології карбування монет в античну добу.

Монетні метали. Електр. Срібло. Золото. Мідні сплави. Інструменти та матеріали які мають відношення до процесу монетного виробництва, як нумізматичне джерело. Лиття. Ручне карбування. Виготовлення монетних заготовок. Монетні штемпелі та процес їхнього виготовлення. Верифікація монет. Дефекти карбування. Перекарбування. Псування монети.

Виникнення монет.

Перші монети. Монетна справа в Лідії та Персії.

Монетна справа Стародавньої Греції.

Монетні магістрати. Монетні двори. Монетно-вагові системи. Номінали монет. Монети Північного Причорномор'я.

Монетна справа Стародавнього Риму.

Монети Римської республіки. Монети Римської імперії. Монетні двори. Монетно-вагові системи. Номінали монет.

Наслідування античних монет.

Монети кельтів. Гето-дакійські наслідування. Черняхівські наслідування римських монет.

Монетна справа Візантії.

Монетні двори. Монетно-вагові системи. Монетні метали. Номінали монет.

Нумізматики середньовічної Європи.

Середньовічний денарій. Златники. Срібляники. Монетні зливки. Празький гріш. Талер. Дукат.

Монети середньовічного Сходу.

Ісламські монети. Монети держав хрестоносців.

Нумізматики Нового і Новітнього часу.

Перехід до машинного карбування. Монетні метали.

Фальшиві монети та монетні підробки.

Фальшива монета. Монетні підробки. Способи фальшування монет та підробки антикварних монет. Найбільш характерні ознаки фальшивих монет і підробок антикварних монет.

Музеєфікація нумізматичних об'єктів.

Науковий опис предметів нумізматики. Зберігання, реставрація, очистка монет.

Експертиза нумізматичних об'єктів.

Література для самостійного опрацювання

1. Grierson P. Numismatics. Oxford: University Press. – 1975 – 211 p.
2. Бойко-Гагарін А. Фальшивомонетництво в Україні в імперську добу (1795–1917): монографія. Переяслав: Домбровська Я.М., 2020. 396 с.
3. Булатович С.А. Антична нумізматики. Одеса. – 2005. – 56 с.
4. Голиш Г. Основи нумізматики. – Черкаси, 2006. – 314 с.
5. Крижанівський А. Л. Львівський монетний двір у XIV – XV століттях. – Львів, 2007. – 221 с.
6. Орлик В. М. Інформаційний потенціал WEB-ресурсів у нумізматичних дослідженнях (на прикладі монет держав хрестоносців). Тези доповідей конференції з міжнародною участю [“Архівознавчі та джерелознавчі галузі знань: проблеми взаємодії на сучасному етапі”] (Київ, 14 березня 2013 р.). – К.: 2013. – С. 129 – 133.
7. Орлик В. Нумізматичні свідчення торговельних та військових зв'язків руських земель Великого князівства Литовського з державою Тевтонського

ордену в Пруссії. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Історія. 1 (136). 2018. С.54-59.

8. Шуст Р. Нумізмати́ка. Історія грошового обігу та монетної справи в Україні. – К., 2009. – 376 с.